

Teknologiavälitteisyys kyläläisten arjessa

Tutkimus ikääntyvien sivukylien teknologiavälitteisyydestä ja sen rajapinnoista maaseutusosiaalityöhön

Silva Tedre kirjoittaa runossaan ”Ulos imperfektistä” seuraavasti:

Tässä oli
oli posti, koulu, kauppa.
oli loputon työ,
olivat lapset.
Imperfekti käärii maaseudun menetyksiin,
mutta minä olen tässä nyt.

ja hän jatkaa myöhemmin:

Maaseutu on preesens ja futuuri, se on yhtäläillä kuin minä olen.
Se on vielä sittenkin kun minä olen mennyt.

Harvaan asuttujen maaseutualueiden sivukylien näivettymistä onkin ennustettu ainakin jo 1970-luvulta alkaen. Kaikesta huolimatta esimerkiksi Suomen kylätoimintayhdistyksen laskujen mukaan Suomessa on edelleen noin 4200 kylää, joissa asuu yhteensä 1,2 miljoonaa asukasta, siis reilu viidennes väestöstämme. Kuten Tedre toteaa

runossaan, ihminen on tässä ja nyt, ja maaseutu säilyy – kaikista muutoksista huolimatta.

Kylien elinvoiman väheneminen on kytketty vallalla oleviin yhteiskunnallisiin muutoksiin, joita voidaan symbolisesti kuvata veteen syntyvillä renkailla, kun veden pinta rikotaan tavalla tai toisella, useimmiten ulkopuolelta. Osa renkaista rantautuu ja laantuu jättämättä jälkeäkään, osa sammuu jo ennen kuin saavuttaa rantaviivan, ja osa vyöryy rannalle asti.

Viimeisin kyläläisten arkea koskeva voimakas muutos on yhteiskunnan teknologisoituminen. Ikääntyvät sivukylät ja teknologia ovat yhdistelmä, joka avaa tutkimukselle mielenkiintoisia näkökulmia. Väitöstutkimuksessani olen kiinnostunut teknologiavälitteisyyden merkityksestä ikääntyvien sivukylien asukkaiden arjessa. Määrittelen teknologiavälitteisyyden seuraavasti: teknologiavälitteisyys on teknologiaratkaisuja hyödyntävää vuorovaikutteisuutta yhteiskunnan eri järjestelmien ja tasojen sisällä sekä niiden välillä. Siten teknologiavälitteisyys yhdistää toimijat, tuotteen ja tekniikan.

Hallintotieteiden ja yhteiskuntatieteiden maisteri Arja Kilpeläisen väitöskirja *Teknologiavälitteisyys kyläläisten arjessa. Tutkimus ikääntyvien sivukylien teknologiavälitteisyydestä ja sen rajapinnoista maaseutusosiaalityöhön* tarkastettiin Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa 18.3.2016. Vastaväittäjänä toimi professori emeritus Pauli Niemelä Itä-Suomen yliopistosta ja kustoksena professori Anneli Pohjola Lapin yliopistosta.

Juhlapuheissa teknologiavälitteisyyden kuvataan olevan ylipaikkallista, maantieteellisiä esteitä poistavaa kehitystä, mutta käytännössä teknologiaperustaiset toiminnot ja niihin liittyvät ratkaisut on helppo keskittää pääasiassa taajamiin ja kaupunkialueille. Tällöin unohdetaan maaseudulla asuvien kyläläisten arjen sujuvoittaminen, jonka pitäisi siis – ainakin puheiden ja toimintasuunnitelmien mukaan – olla yksi teknologiavälitteisyyden hyödyntämisen lähtökohta.

Tutkimuksessani ymmärrän kylän olevan yhtäältä maantieteellinen alue, toisaalta myös kulttuurinen ja toiminnallinen yhteisö. Kylien ikääntyminen konkretisoituu sekä positiivisesti että negatiivisesti: ihmisten elinikä kasvaa johtuen osin hyvistä terveys- ja sosiaalipalveluista, osin myös muuttuneista elämäntavoista. Toisaalta väestö, erityisesti työikäiset muuttavat taajamiin ja kaupunkikeskuksiin, ja mahdollisissa paluumuuttajissa on paljon eläkeläisiä. Kylien sosiaalinen vanheneminen nivoutuu siten yleiseen yhteiskunnalliseen kehitykseen.

Analysoin tutkimuksessani teknologiavälitteisyyden paikkaa ja tilaa kyläläisten arjen tukena ja kyläläisten toimintana. Tarkastelen teknologiavälitteisyyttä sekä empiirisesti että teoreettisesti, ja analysoin teknologiavälitteisyyden mahdollisuuksia kylissä maaseutusosiaalityön näkökulmasta.

Tutkimuksessani liikun eri rajapinnoilla. Pitäydyn tarkastelemaan teknologiavälitteisyyttä abstraktilla tasolla, en siis syvenny tekniikkaan sinänsä. En myöskään kohdenna tutkimuksellista mielenkiintoani tiettyihin, erikseen nimettyihin maaseutusosiaalityön menetelmiin, vaikka maaseutusosiaalityö on osana tutkimustani. Sen sijaan huomioni kiinnittyy teknologiavälitteisyyden tarjoamiin mahdollisuuksiin. Vaikka tutkimukseni liikkuu maaseutusosiaalityön tutkimuskentällä, on

se vahvasti kiinni myös yhteiskunnallisessa ajassa ja ajattomuudessa.

Valintani tuottaa sen, että artikkelimuotoisesti toteuttamani väitöstutkimuksen neljässä osatutkimuksessa tarkastelen eri näkökulmista teknologiavälitteisyyttä kyläläisten arjessa ja teknologiavälitteisyyden rajapintoja maaseutusosiaalityöhön. Yhteenveto-osiossa rakennan osatutkimuksissa käytetyn aineiston ja tulosten avulla kuvaa teknologiavälitteisyydestä, kyläläisten arjesta ja maaseutusosiaalityöstä hyödyntäen systeemiteoreettista ajattelua. En kuitenkaan ajattele teknologian tai teknologiavälitteisyyden olevan itseisarvo, vaan pikemminkin se on mahdollisuus ja väline ylläpitää ja tukea kylien elinvoimaisuutta ja arjen sujuvuutta.

Elettävä arki kulkee läpileikkaavana elementtinä tutkimuksessa. Arki pitää sisällään tuttuja toimintoja, rutiineja, totuttua elämänrytmiä, joita teknologiavälitteisyys joko horjuttaa tai joihin se sulautuu saumattomasti. Arjen moninaisuus koostuu erilaisista palasista, joiden yhteensovittamisessa tutut toimintatavat ylläpitävät jatkuvuutta ja luottamusta arjen sujuvuuteen. Kun totuttuun tulee muutosvaateita, niitä yhteiskunnallisia uusia renkaita veden pinnalle, arjen sujuvuus on arvioitava ja rakennettava uudelleen. Mitkä renkaat ulottuvat kenenkin arkeen ja kuinka voimakkaasti?

Tutkimusaineistonani ovat yksilöhaastattelut, lomakekysely ja fokusryhmähaastattelut. Olen kerännyt aineiston vaiheittain edenneenä prosessina, spiraalina tai toisensa kohtaavina renkaina, jotka ovat täydentyneet ja täyttyneet tutkimuksen edetessä. Aineiston tuottaessa ihmettelyn aihetta olen voinut hakea ihmettelyyni vastauksia seuraavassa aineistonkeruuvaiheessa. Lähestyn aihetta syventymällä kyläläisten kokemuksiin ja tulkintoihin teknologiavälitteisyydestä ja sen merkityksellisyydestä arjessa, osana ympäröivää yhteiskuntaa.

Ensimmäisessä osatutkimuksessa, joka muodosti pohjatiedon tutkimukselleni, tarkastelin sivukylien asukkaiden informaatioteknologian käyttöä. Yhteiskunnallinen kehitys ohjaa jopa pakotetusti käyttämään tietokoneita arjessa, yhteiskunta rakentaa täytymisen toimintakulttuuria suhteessa teknologiavälitteisyyteen. Tällöin toimintapolitiikoissa rakentuva vaihtoehtomuus korostuu sivukylillä. Mikäli infrastruktuuri mahdollistaa teknologian hyödyntämisen, kyläläisten arjessa teknologiavälitteisyydelle avautuu toiminnallisia tiloja, esimerkiksi kyläläisille mahdollisuuksia käyttää teknologiavälitteisiä palveluja samoin kuin toiminnallisuuteen kietoutuvia sosiaalisia tiloja. Niissä mahdollistuu kyläläisten yhteydenpito ja yhteisöllisyyden ylläpitäminen teknologiaa hyödyntäen.

Toisessa osatutkimuksessa syvennyin teknologiavälitteisyyden merkityksiin sivukylien ihmisten arjessa. Ne konkretisoituvat lineaarisessa, yksisuuntaisessa, kylien ulkopuolelta tulevassa informaatioissa, jonka tuottamisessa kyläläiset ovat ulkopuolisia kohteita. Sen sijaan teknologiavälitteisyyden dynaamisten, vuorovaikutteisten merkitysten syntymisen ehtona on kyläläisten aktiivisuus ja osallisuus teknologiavälitteisten palvelujen suunnittelussa, käyttämisessä ja arvioinnissa. Myöskin toiminnan pohjana olevan tiedon tuottamisessa kyläläisillä oleva arkitieto on merkittävää.

Kolmannessa osatutkimuksessa analysoin teknologiavälitteisen tiedon prosessuaalista rakentumista tutkimusmetodisena ilmiönä, mutta sen lisäksi se tuotti sisällöllistä tietoa tiedon rakentamisesta paikallisesti sekä teknologiavälitteisyyden ja sivukylien arjen rajapinnoista. Käytettävissä oleva tieto on perusedellytys osallisuudelle. Kyläläiset rakentavat arkeaan käytettävissä olevan tiedon perustalle. Paikallisesti tuotettu tieto on maaseutusosiaalisuuden väline ymmärtää ja tukea kyläläisten arkea.

Kylä on osa ympäröivää yhteiskuntaa. Yhteiskunnan kompleksisuus pakottaa kyliä yhteisöinä, mutta myös maaseutusosiaalisuutta vastaamaan tavalla tai toisella yhteiskunnallisiin muutoksiin. Osa muutoksista pystytään aavistelemaan jo etukäteen, osa niistä on ennustamattomia. Harva meistä olisi vielä esimerkiksi 20 vuotta sitten osannut ajatella teknologisoitumisen vauhtia

tällaiseksi, miltä se nyt näyttää ja tuntuu meidän jokaisen arjessa.

Neljännessä osatutkimuksessa lähestyin teknologiavälitteisyyttä teoreettisesti ja hyödynsin valitsemääni systeemiteoreettista tarkastelua valikoivasti rakentaessani kuvaa teknologiavälitteisyyden mahdollisuuksista maaseutusosiaalisuudessa. Kylä on systeemin osa, jonka toiminnasta vastaavat kyläläiset. He rakentavat arkeaan omien kokemustensa ja tarpeidensa mukaisesti, mutta väistämättä kehitykseen vaikuttavat myös yhteiskunnalliset muutokset. Ajattelen maaseutusosiaalisuuden kylien ja yhteiskunnan väliseksi nivelpinnaksi, mahdollisuuksien rakentajaksi ja kyläläisten arjen tukijaksi. Arkityön lisäksi maaseutusosiaalisuuden tärkeä tehtävä on ylläpitää arvokeskustelua yhteiskunnallisista valinnoista ja ihmisten tasa-arvoisuudesta asuinpaikasta riippumatta.

Teknologisoituvaa yhteiskuntaa haastaa maaseutusosiaalisuutta omaksumaan uusia välineitä ja työkaluja. Hyvinvointipalvelujen järjestäjänä ja tuottajana maaseutusosiaalisuuden vaateena on teknologiavälitteisten palvelujen tarjoaminen kotiin, yksilöllisesti sekä ylipaikallisesti ja usein myös asiakkaan haluamana aikana. Palvelujen tarjoaminen kotikoneille vaatii sosiaalisuuden tekijöiltä uudenlaista asioiden ja ilmiöiden jäsentämistä, laajempaa osaamista ja tietotaitoa, johon myös koulutuksessa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota. Suurena sosiaalisuuden haasteena on luottamuksen rakentaminen ja ylläpitäminen, kun työskennellään verkkovälitteisesti, ehkä myös eriaikaisesti. Asiakkaan aika ei kohtaa aina virka-aikaa.

Yksilöllistyvässä yhteiskunnassa kylien moninaisuus tuottaa paikoitellen vahvaa, paikoitellen ohuempaa yhteisöllisyyttä. Kyläläisten mukana olo oman arjen suunnittelussa, teknologiavälitteisesti tai ilman, tuottaa osallisuutta, joka vahvistaa kuulumisen tunnetta. Sosiaalisena olentona ihmisen yksi perustarpeista on kuulua johonkin, olla osa jotakin.

Kylissä teknologiavälitteisyys näyttäytyy vielä ulkopuolelta tulevana, ulkokohtaisena ratkaisuna. Teknologian tuomat taloudelliset edut kadotetaan, elleivät ihmiset, tutkimuksessani kyläläiset, hyväksy ja omaksu teknologiavälitteisyyttä osaksi arkeaan. Omaksumisen ehtona on käyttäjän oma

halu ja into, joka rakentuu parhaiten aidolla osallisuudella. Myös tieto näyttää olevan aktiivisen yhteiskunnallisen osallisuuden ehtona, ja tiedon saamisen ehdoksi on asettautumassa teknologiavälitteisyys – siitä huolimatta, että tekninen toimintavarmuus ontuu alueellisesti.

Yhteiskunnassamme tällä hetkellä vallitseva suuruuden ekonomia piilottaa alleen pienuuden, ihmisen. Kuitenkin, suurikin rakentuu monesta pienestä. Suur kuntien rakentamisessa voidaan häivyttää kylät nimeämällä ne kaupunginosiksi, mutta ihmisten arki säilyy samana, olipa asuinpaikka määritelty miten tahansa hallinto- ja tilastomaailmaa varten.

Sivukylien arki näyttäytyy tutkimuksessani moninaisena ilmiönä. Se sisältää rutiineja ja jatkuvuutta, mutta samalla uusia ilmiöitä ja ulottuvuuksia, epäjatkuvuutta, toistuviin muutoksiin reagoimista, niihin vastaamista ja muutosvaateiden kohtaamista. Tilanteittaisesti rakentuva arki tarvitsee tuekseen erilaisia palveluja, joiden avulla kyläläiset voivat elää arkeaan. Palveluja, jotka ovat saavutettavissa tarpeen mukaisesti.

Teknologiavälitteisyys samoin kuin teknologinen kehitys etenee sysäyksittäin, nopeastikin, mutta arjen ilmiöt, joihin teknologialla haetaan vastauksia ja ratkaisuja, ovat pysyvämpiä – hitaammin muuttuvia. Kohtaavatko kyläläisten arki ja teknologiavälitteiset ratkaisut toisensa? Tutkimukseni tulosten perusteella ajoittain kyllä, mutta satunnaisesti ja kyläläisten mahdollisuudet osallistua jäävät ohuiksi.

Löydän itseni usein pohtimasta, onko kaupunkeja, ellei ole maaseutua kylineen. Kylien elinvoimaisuuden tukeminen on yhteiskunnallinen, mutta myös poliittinen, erityisesti maaseutupoliittinen valinta. Kyse on aina loppujen lopuksi valinnoista. Haluammeko pitää maaseudun asuttuna? Haluammeko tarjota samat palvelut kaikille? Mitä kanavia ja välineitä haluamme käyttää palveluissamme? Palvelujen saavutettavuus koskettaa kaikkia, ja monet palvelut voidaan tuoda lähelle ihmistä teknologiavälitteisesti. Näin ajateltuna teknologiavälitteisyys on vaihtoehto, täydentävä lisä toimintakulttuuriin.

Teknologiavälitteisyys ei kuitenkaan voi olla itseisarvo, lääke ja laastari kaikkeen, vaan toiminnallisten valintojen tulee pohjautua ammatti-

taitoon ja harkintaan. Harvaan asutuilla alueilla sosiaalipalveluissa tämä osaaminen paikantuu maaseutusosiaalityöhön, jossa tilanteita ja ilmiöitä tarkastellaan kokonaisuuksina. Kun toimintatavat yhteiskunnassa muuttuvat ja teknistyvät, on entistä tärkeämpää, että maaseutusosiaalityö pysyy, toimii ja vaikuttaa lähellä ihmistä, kyläläistä.

Ajattelen Silva Tedren tavoin, että maaseutu on yhteiskunnassamme imperfektin sijasta preesens ja futuuri. Sanoitan ajatteluni siten, että maaseudussa on:

Mukana eletty eilinen, tuleva huominen.

Ihmiset kylissä, kylät kunnissa, kunnat yhteiskunnassa.

Yhdessä ja erikseen, sisällä ja ulkona.

Resurssina, taakkana, värinä ja valona;

voimana arjessa. Kaikki läsnä, kaikki toisaalla, eronteolla liitettynä.

Arja Kilpeläinen: *Teknologiavälitteisyys kyläläisten arjessa. Tutkimus ikääntyvien sivukylien teknologiavälitteisyydestä ja sen rajapinnoista maaseutusosiaalityöhön.* Acta Universitatis Lapponiensis 316. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi 2016. ISBN 978-952-484-878-7.